

Súd:	Najvyšší súd SR
Spisová značka:	2Cdo/31/2018
Identifikačné číslo spisu:	1217205871
Dátum vydania rozhodnutia:	31.07.2018
Meno a priezvisko:	JUDr. Viera Petříková
Funkcia:	sudca
ECLI:	ECLI:SK:NSSR:2018:1217205871.1

UZNESENIE

Najvyšší súd Slovenskej republiky vo veci umiestnenej P. T., bývajúcej v W., zastúpenej spoločnosťou Kanisová & Kanis, Advokátska kancelária, s.r.o., s o sídlom v Bratislave, Špitálska 10, z a účasti Okresnej prokuratúry Bratislava II, o vyslovenie prípustnosti prevzatia do ústavu zdravotníckej starostlivosti, vedenej na Okresnom súde Bratislava II pod sp. zn. 59 Pu 4/2017, o dovolaní umiestnenej proti uzneseniu Krajského súdu v Bratislave z 13. septembra 2017 sp. zn. 11 CoP 355/2017, takto

rozhodol:

Z r u š u j e uznesenie Krajského súdu v Bratislave z 13. septembra 2017 sp. zn. 11 CoP 355/2017 a uznesenie Okresného súdu Bratislava I I z 20. marca 2017 č. k. 59 Pu 4/2017-10 a vec vracia Okresnému súdu Bratislava II na ďalšie konanie.

Odôvodnenie

1. Okresný súd Bratislava II (ďalej aj „súd prvej inštancie“) uznesením z 20. marca 2017 č. k. 59 Pu 4/2017-10 rozhodol, že prevzatie P. T. (ďalej len „umiestnená“) do zdravotníckeho zariadenia bolo prípustné. Súd prvej inštancie po vypočutí umiestnenej, jej splnomocnenej zástupkyne a oboznámení sa s názorom ošetrojúceho lekára a zdravotnou dokumentáciou dospel k záveru, že bez ďalšej hospitalizácie a adekvátnej liečby by hrozilo zhoršenie zdravotného stavu umiestnenej, ktorá môže pod vplyvom svojho ochorenia ohrozovať predovšetkým svoj život a zdravie, ako i svoje okolie. Vo veci rozhodol s poukazom na § 262 Civilného mimosporového poriadku (ďalej len „CMP“).

2. Krajský súd v Bratislave uznesením z 13. septembra 2017 sp. zn. 11 CoP 355/2017 uznesenie súdu prvej inštancie potvrdil a vyslovil, že žiaden z účastníkov nemá nárok na náhradu trov odvolacieho konania. Odvolací súd v odôvodnení svojho rozhodnutia uviedol, že súd prvej inštancie po obdržaní oznámenia zdravotníckeho zariadenia, uznesením z 20. marca 2017, č. k. 59 Pu 4/2017-4 začal v zmysle § 254 ods. 2 CMP konanie o vyslovenie prípustnosti prevzatia umiestnenej v zdravotníckom zariadení a vo veci následne vykonal dokazovanie výsluchom ošetrojúcej lekárky P. a umiestnenej. Poznamenal, že zhodne so súdom prvej inštancie dospel k záveru, že zdravotný stav umiestnenej prejavujúci sa v čase umiestnenia zmenami v jej správaní, tak ako bol diagnostikovaný, si vyžadoval umiestnenie do zdravotného zariadenia a pokiaľ za tejto situácie súd prvej inštancie po vykonanom dokazovaní dospel k záveru, že k prevzatíu umiestnenej do zdravotníckeho zariadenia došlo zo zákonných dôvodov, odvolací súd sa s jeho názorom plne stotožnil. K námietke umiestnenej, že súd prvej inštancie nepostupoval

správne, keď nevykonával riadne dokazovanie a neoboznámil sa s jej zdravotnou dokumentáciou, odvolací súd konštatoval, že súdom prvej inštancie bolo vykonané náležité dokazovanie, výsluchom umiestnenej a ošetrojúcej lekárky, na ktorých podklade rozhodoval. Uviedol, že súdu prvej inštancie nemožno vytknúť skutočnosť, že sa neoboznámil so zdravotnou dokumentáciou umiestnenej s poukazom na § 261 CMP, podľa ktorého súd sa oboznámi s názorom ošetrojúceho lekára, prípadne so zdravotnou dokumentáciou. Od súdu v prvom štádiu konania nemožno žiadať vykonanie aj iných dôkazov, ako je výsluch umiestnenej a ošetrojúceho lekára. Odvolací súd poznamenal, že akceptuje námietku umiestnenej, ktorou nesúhlasila s postupom súdu prvej inštancie, keď rozhodol bez toho, aby sa oboznámil s jej písomným vyjadrením, ktorého zaslanie vopred avizovala a z uvedeného dôvodu postupoval v súlade s § 387 ods. 1, 2, 3 Civilného sporového poriadku (ďalej len „CSP“) a dôvody rozhodnutia doplnil s prihliadnutím na písomné vyjadrenie umiestnenej, vyjadrenie zdravotníckeho zariadenia k odvolaniu a dôkazy založené v spise. S poukazom na uvedené odvolací súd uznesenie súdu prvej inštancie v zmysle § 387 ods. 1 CSP ako vecne správne potvrdil. O trovách odvolacieho konania rozhodol podľa § 52 CMP.

3. Proti tomuto uzneseniu odvolacieho súdu podala umiestnená dovolanie s poukazom na § 431 ods. 1 CSP v spojení s § 420 písm. f/ CSP. Uviedla, že odňatie možnosti konať pred súdom spôsobujúce nezákonnosť uznesenia odvolacieho súdu ako aj súdu prvej inštancie spočíva v porušení procesných práv umiestnenej v tomto konaní, a to najmä v práve na výsluch podľa § 260 ods. 2 CMP, v porušení povinnosti súdu zabezpečiť si pred vydaním rozhodnutia dostatočné množstvo dôkazov potrebných pre správne a riadne posúdenie zisteného skutkového stavu a následného právneho posúdenia veci, v porušení povinnosti skúmať splnenie podmienok a dôvodov prevzatia umiestnenej do zdravotníckeho zariadenia a v porušení svoje rozhodnutie patrične odôvodniť. Poznamenala, že v opise skutkového stavu veci sa v celom rozsahu odvoláva na jej predošlé písomné vyjadrenie, na ktoré súd prvej inštancie neprihliadol. Namietala, že súd prvej inštancie prostredníctvom svojej vyššej súdnej úradníčky vykonal výsluch umiestnenej a ošetrojúceho lekára, pričom výsluch mal byť realizovaný priamo zákonnou sudkyňou, aby tak získala priamy kontakt s umiestnenou a bol tak naplnený princíp ústnosti, priamosti ako aj rovnosti účastníkov konania, čo sa v danom prípade nestalo. Súdom prvej inštancie nesprávne zistil skutkový stav veci a tento nedostatok neodstránil ani odvolací súd, čo spôsobuje, že uznesenia súdov nižších inštancií sú vnútorne rozporné a preto nejasné v tom, na základe akých skutočností a informácií dospeli k záveru o prípustnosti prevzatia umiestnenej do zdravotníckeho zariadenia. Mala za to, že rozhodnutie odvolacieho súdu je arbitrárne a nepreskúmateľné, pretože nie je zrejmé, čo bolo podkladom pre rozhodnutie súdov nižších inštancií. Súdy bez akéhokoľvek odôvodnenia a kritického posúdenia prihliadali výhradne len na vyjadrenia zdravotníckeho zariadenia. Súdom prvej inštancie sa neoboznámil so zdravotnou dokumentáciou umiestnenej v súlade s § 261 CMP a neprihliadol ani na lekársky nález P. N., ktorý mu iniciatívne predložila umiestnená ako aspoň jeden z nálezov tvoriacich jej zdravotnú dokumentáciu. Poznamenala, že lekársky nález P. z 13. marca 2017 je relevantný minimálne z toho hľadiska, že umiestnená spolupracuje a neodmieta liečbu psychofarmakami za normálnych okolností. Navrhla, aby dovolací súd zmenil uznesenie odvolacieho súdu tak, že rozhodne, že prevzatie umiestnenej do zdravotníckeho zariadenia nie je prípustné a umiestnenej prizná nárok na náhradu trov konania, alternatívne, že dovolací súd uznesenie odvolacieho súdu a rovnako súdu prvej inštancie zruší a vec vráti na nové konanie a rozhodnutie súdu prvej inštancie.

4. K dovolaniu umiestnenej s a písomne vyjadrilo zdravotnícke zariadenie tak, že odkázalo na svoje vyjadrenie k odvolaniu umiestnenej, ktoré považuje za relevantné aj k dovolaniu.

5. K dovolaniu umiestnenej sa vyjadrila aj okresná prokuratúra, ktorá uviedla, že postupom konajúcich súdov, najmä tým, že výsluch umiestnenej nevykonala priamo rozhodujúca sudkyňa, ale vyššia súdna úradníčka, došlo k naplneniu dovolacieho dôvodu podľa § 420 písm. f/ CSP.

6. Na konania o prípustnosti prevzatia a držania v zdravotníckom zariadení, ktoré sa od 1. júla 2016 prejednávajú a rozhodujú podľa CMP, sa v zmysle ustanovenia § 2 ods. 1 CMP použijú ustanovenia Civilného sporového poriadku, ak tento zákon neustanovuje inak.

7. Najvyšší súd Slovenskej republiky (ďalej len „najvyšší súd“) ako súd dovolací (§ 35 CSP) po zistení, že dovolanie podala včas (§ 427 CSP) osoba oprávnená na podanie dovolania, zastúpená advokátom (§ 429 ods. 1 CSP), bez nariadenia pojednávania (§ 443 CSP) dospel k záveru, že dovolanie umiestnenej je dôvodné.

8. V zmysle § 419 CSP je proti rozhodnutiu odvolacieho súdu dovolanie prípustné, (len) ak to zákon pripúšťa. Rozhodnutia odvolacieho súdu, proti ktorým je dovolanie prípustné, sú vymenované v § 420 a

§ 421 CSP.

9. Podľa § 420 CSP je dovolanie prípustné proti každému rozhodnutiu odvolacieho súdu vo veci samej alebo ktorým sa konanie končí, ak a/ sa rozhodlo vo veci, ktorá nepatrí do právomoci súdov, b/ ten, kto v konaní vystupoval ako strana, nemal procesnú subjektivitu, c/ strana nemala spôsobilosť samostatne konať pred súdom v plnom rozsahu a nekonal za ňu zákonný zástupca alebo procesný opatrovník, d/ v tej istej veci sa už prv právoplatne rozhodlo alebo v tej istej veci sa už prv začalo konanie, e/ rozhodoval vylúčený sudca alebo nesprávne obsadený súd, alebo f/ súd nesprávnym procesným postupom znemožnil strane, aby uskutočňovala jej patriace procesné práva v takej miere, že došlo k porušeniu práva na spravodlivý proces.

10. Dovolateľka v dovolaní namietala, že postupom súdov nižších inštancií jej bolo odňaté právo na spravodlivý proces v zmysle § 420 písm. f/ CSP. Pod porušením práva na spravodlivý súdny proces z hľadiska § 420 písm. f/ CSP treba rozumieť taký procesný postup súdu, ktorým súd zasiahol do ústavou, resp. Dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd garantovaných práv dovolateľa, v dôsledku čoho bolo dovolateľovi znemožnené domáhať sa práva na súdnu ochranu prostriedkami, ktoré mu zákon priznáva.

11. Dovolateľka namietala, že k porušeniu práva na spravodlivý proces došlo postupom súdu prvej inštancie, a to najmä tým, že výsluch umiestnenej nevykonala priamo rozhodujúca sudkyňa, ale vyššia súdna úradníčka.

12. Konanie o prípustnosti prevzatia a držania v zdravotníckom zariadení je upravené v treťom diele CMP, a to v ustanoveniach § 252 až § 271 CMP.

13. Zdravotnícke zariadenie, v ktorom je osoba umiestnená z dôvodov uvedených v osobitnom predpise (ďalej len „umiestnený“), je povinné oznámiť súdu do 24 hodín prevzatie umiestneného bez jeho informovaného súhlasu. Oznamovaciu povinnosť má zdravotnícke zariadenie aj vtedy, ak umiestnený svoj informovaný súhlas odvolá, a to do 24 hodín od odvolania informovaného súhlasu (§ 253 ods. 1 CMP).

14. Účastníkom konania o prípustnosti prevzatia a držania v zdravotníckom zariadení je umiestnený a zdravotnícke zariadenie (§ 255 ods. 1 CMP).

15. Súd umiestneného vyslúchne (§ 260 ods. 1 CMP). Výsluch umiestneného súd uskutoční spôsobom, ktorý je vhodný a primeraný s ohľadom na zdravotný stav. Ak je výsluch na ujmu zdravotného stavu, možno od výsluchu upustiť. Súd v takomto prípade umiestneného vzhliadne (§ 260 ods. 2 CMP). Ak o to požiada umiestnený, vyslúchne ho súd vždy (§ 260 ods. 3 CMP).

16. Právo na osobnú slobodu je zaručené prostredníctvom článku 5 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, článku 8 Listiny základných ľudských práv a slobôd a článku 17 Ústavy Slovenskej republiky. Článok 17 Ústavy Slovenskej republiky uvádza, že prípady, v ktorých možno prevziať osobu do zdravotníckej starostlivosti alebo ju v nej držať bez jej súhlasu, môžu byť definované len zákonom [zákon č. 576/2004 Z.z. Zákon o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon č. 576/2004 Z.z.“)]. Aby nedochádzalo k zneužitiu tohto inštitútu, CMP upravuje v ustanoveniach § 252 až § 271 osobitné konanie o prípustnosti prevzatia a držania v zdravotníckom zariadení (tzv. detenčné konanie). Dôvody, pre ktoré môžu byť fyzické osoby bez svojho súhlasu umiestnené a držané v ústave vykonávajúcom zdravotnú starostlivosť, sú uvedené v zákone č. 576/2004 Z.z., ide napr. o choroby, pri ktorých je možné uložiť povinné liečenie.

17. Detenčné konanie prebieha obligatórne s pojednávaním. Z hľadiska priebehu konania sa rozlišujú dve štádiá detenčného konania, ktoré na seba vzájomne nadväzujú. Pre obidve fázy je zásadná skutočnosť, že zdravotnícke zariadenie môže umiestneného vždy prepustiť, aj keď súd rozhodol, že existovali zákonné dôvody na prevzatie osoby do zariadenia. Prvou fázou je konanie o vyslovenie prípustnosti prevzatia do zdravotníckeho zariadenia a druhou fázou je konanie o prípustnosti ďalšieho držania v zdravotníckom zariadení.

18. Detenčné konanie je mimosporovým konaním ovládaným princípom vyšetrovacím a je preto povinnosťou súdu, aby v súčinnosti s účastníkmi konania zistil skutočný stav veci (princíp materiálnej pravdy). Preukázanie skutočností právne relevantných pre vydanie meritórneho rozhodnutia súd zisťuje v procese dokazovania. Za dôkaz môžu slúžiť všetky prostriedky získané zákonným spôsobom, ktorými sa preukáže opodstatnenosť detencie. Jedným z dôkazných prostriedkov, ktorý slúži na objasnenie stavu veci, je výsluch účastníkov konania, ide pritom o špecifický dôkazný prostriedok. K výsluchu by mal

súd pristúpiť, ak tieto skutočnosti nie je možné preukázať inak. V detenčnom konaní zákon ukladá súdu povinnosť vyslychnúť osobu umiestneného, pričom cieľom výsluchu je vo všeobecnej rovine garantovať tejto osobe všetky jednotlivé zložky práva na spravodlivý proces a vyvážiť nerovné podmienky pri ich uplatnení. Súčasným cieľom výsluchu je zistenie názoru umiestnenej osoby, a to priamo na základe vnemov sudcu. Pravidlá pre výsluch účastníka konania ako druhu dôkazného prostriedku upravuje § 195 CSP. Za určitých okolností, s ohľadom na zdravotný stav osoby, je možné od výsluchu upustiť. Ak o výsluch požiada osoba, o ktorej spôsobilosti sa koná, musí ju súd vyslychnúť vždy. Obligatórnosťou priamej a bezprostrednej komunikácie s osobou na jej žiadosť sa sleduje vytvorenie procesného priestoru pre vyjadrenie sa k veci a možnosti ovplyvniť priebeh konania a rozhodnutie súdu. Okolnosťou odôvodňujúcou upustenia od výsluchu je zlý zdravotný stav osoby, prípadne ak by bol výsluch s ohľadom na zdravotný stav na ujmu osoby. Už z čl. 4 Základných princípov CMP vyplýva, že súd zodpovedá za to, že zabezpečí počas konania účinnú realizáciu procesných práv všetkých účastníkov konania, teda aj umiestneného [viď publikáciu Civilný mimosporový poriadok, Komentár, C. H. Beck, Praha, 2017, str. 837 až 842; (ďalej len „Komentár“)].

19. Dovolací súd upriamuje pozornosť na novú právnu úpravu, ktorá v CMP (v § 260 a v § 243 CMP) zaviedla v prípade, ak súd upustí od výsluchu osoby umiestnenej v zdravotníckom zariadení (ako aj v prípade konania o spôsobilosti na právne úkony) nový inštitút, a to inštitút vzhľadnutia osoby, o ktorej detencii sa koná. Vychádza zo zásady, že je neprípustné rozhodovať o tak závažnom zásahu do slobody človeka, akým obmedzenie osobnej slobody je, len „od stola“, ale je potrebné počuť názor posudzovanej osoby, prípadne ju aspoň vidieť. Zákon tak súdu ukladá povinnosť osobu, o ktorej detencii sa koná, vzhliadnuť v prípade, ak sa upustí o d jej výsluchu. Nie je vylúčené, že v určitých prípadoch sa vzhliadnutie prelína s výsluchom účastníka, pri ktorom s ním má sudca tiež priamy očný kontakt. Vzhliadnutie možno vnímať ako osobitný procesný postup, ktorý smeruje k naplneniu požiadavky prirodzenej dôstojnosti človeka, jeho osobnej nezávislosti vrátane slobody autonómie, nediskriminácie, rešpektovaniu odlišností osôb so zdravotným postihnutím. Povinnosťou súdu pri rozhodovaní o osobnej slobode človeka je vychádzať zo subjektívneho hľadiska, ktoré znamená, že súd primárne nevychádza z diagnózy osoby, o ktorej sa rozhoduje, ale ako sa navonok prejavuje jej schopnosť obstarat' si svoje veci, začleniť sa do bežného života, reagovať na bežné impulzy. Ako a kto má zrealizovať vzhliadnutie právna úprava vyslovene nevymedzuje, nie je však vylúčené, že v určitých prípadoch sa prelína s výsluchom účastníka, pri ktorom má sudca s účastníkom tiež priamy očný kontakt (viď Komentár, str. 841).

20. Z judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej len „ESLP“) vyplýva, že sudcovia, ktorí rozhodujú o závažných veciach zasahujúcich do súkromného života človeka (akými sú konania v niektorých statusových veciach fyzických osôb), by v zásade mali mať osobný kontakt s týmto človekom (porovnaj rozhodnutia ESLP vo veciach: X a Y p. Chorvátsku, sťažnosť č. 5193/09; Sýkora p. Českej republike, sťažnosť č. 23419/07 a ďalšie). Z uvedeného tak možno ustáliť, že vzhliadnutie by mal primárne vykonať sudca. Nakoľko sa vzhliadnutím rozumie pokus o zistenie stavu človeka vlastným pozorovaním sudcu, ktorý o detencii rozhoduje, nemá byť realizovaný prostredníctvom inej súdnej osoby. Je totiž vždy nevyhnutné, aby si sudca sám na základe priameho kontaktu s umiestnenou osobou vytvoril úsudok nielen o možnostiach jej výsluchu, ktorý je jednou z procesných záruk určených na ochranu jej základného práva na osobnú slobodu, ale tiež o schopnosti umiestnenej osoby chápať obsah uznesenia súdu o prípustnosti prevzatia do ústavu. Z judikatúry ESLP taktiež vyplýva, že v určitých výnimočných situáciách, postačí, ak tento úkon vykoná na základe poverenia sudcu vyšší súdny úradník, a to však najmä vtedy, ak sa rozhoduje o osobe, o ktorej detencii už bolo skôr rozhodované, ktorá už bola v minulosti sudcom vzhliadnutá a v prebiehajúcom konaní je jej zdravotný stav, pre ktorý už bola v minulosti držaná v zdravotníckom zariadení, podľa aktuálnych lekárskeho posudkov takej povahy, že nie je možné očakávať jej zlepšenie (porovnaj rozhodnutie ESLP vo veci Berková p. Slovenskej republike sťažnosť č. 67149/01; Ivinović p. Chorvátsku, č. 13006/13; Lashin p. Rusku, sťažnosť č. 33117/02). Takýto mimoriadny postup súdu však musí byť v odôvodnení jeho rozhodnutia podrobne a dôkladne odôvodnený (viď stanovisko NS ČR sp. zn. Cpjn 201/2015).

21. V danom prípade je z obsahu spisu zrejmé, že výsluch umiestnenej vykonala 20. marca 2017 vyššia súdna úradníčka, pričom šlo o jej prvotný výsluch. Dovolací súd opätovne poukazuje na to, že vzhľadom k tomu, že o takom závažnom zásahu do slobody človeka, akým je či už obmedzenie spôsobilosti na právne úkony, alebo prevzatie a držanie v zdravotníckom zariadení, je neprípustné

rozhodovať len „od stola“, ale je potrebné počuť názor posudzovanej osoby, prípadne ju aspoň vidieť. Na základe uvedeného dovolací súd uzatvára a opakuje, že bez ohľadu na to, či ide o výsluch alebo vzhľadnutie, pri tak závažnom zásahu do osobného stavu človeka, je potrebné, aby túto osobu vypočul sudca. Inak sudca o osude človeka rozhoduje bez osobného kontaktu s ním a inak len na základe informácií obsiahnutých v spise. Dovolací súd v nadväznosti na vyššie uvedené dospel k záveru, že postupom odvolacieho súdu a rovnako tak postupom súdu prvej inštancie došlo k porušeniu práva na spravodlivý proces (§ 420 písm. f/ CSP).

22. Rozhodovacia prax najvyššieho súdu sa do 30. júna 2016 ustálila na tom, že ak v konaní došlo k procesnej vade zmätočnosti uvedenej v § 237 ods. 1 O.s.p (teraz § 420 písm. f/ CSP), dovolaním napadnuté rozhodnutie treba zrušiť; najvyšší súd v týchto prípadoch zrušoval napadnuté rozhodnutia bez toho, aby sa zaoberal správnosťou v nich zaujatých právnych záverov (viď napríklad rozhodnutia sp. zn. 1 Cdo 44/2015, 2 Cdo 111/2014, 3 Cdo 4/2012, 4 Cdo 263/2013, 5 Cdo 241/2013, 6 Cdo 591/2015, 7 Cdo 212/2014, 8 Cdo 137/2015). Vzhľadom na to sa dovolací súd ani v preskúmvanej veci nezaoberal ďalšou dovolacou argumentáciou umiestnenej.

23. Ak je dovolanie dôvodné, dovolací súd napadnuté rozhodnutie zruší (§ 449 ods. 1 CSP). Ak dovolací súd zruší napadnuté rozhodnutie, môže podľa povahy veci vrátiť vec odvolaciemu súdu alebo súdu prvej inštancie na ďalšie konanie, zastaviť konanie, prípadne postúpiť vec orgánu, do ktorého právomoci patrí (§ 450 CSP). Najvyšší súd v súlade s citovanými ustanoveniami napadnuté uznesenie odvolacieho súdu a rovnako tak súdu prvej inštancie zrušil a vec vrátil súdu prvej inštancie na ďalšie konanie.

24. Ak dovolací súd zruší rozhodnutie a ak vráti vec odvolaciemu súdu alebo súdu prvej inštancie na ďalšie konanie, rozhodne tento súd o trovách pôvodného konania a o trovách dovolacieho konania (§ 453 ods. 3 CSP).

25. Toto rozhodnutie prijal senát najvyššieho súdu pomerom hlasov 3 : 0.

Poučenie:

Proti tomuto uzneseniu nie je prípustný opravný prostriedok.